

РФ Прокуратури следстви комитетенче

Паянхи кун ыйтавессемпе

Хушалахан тәп инженерен ответ тытма тивет

РФ Прокуратури сүмәнчи Чаваш Республикнчи следстви комитетен следстви управленийен Етәрнери районсем хушшинчи следстви пайне В.И. Чапаев ячәле хисепленекен ял хушалах производство кооперативенче вай хуракан Николай Петрович Аверкиев ёрсе сусаранни пирки район хаҗатенче пәлтәрнечә.

Следстви комитетен тәрәслевә җакна кәтартса пачә. 2009 сұлхи феврален 25-мешәнче Н.П. Аверкиев ытти ёсченсемпе пәрле хушалахан Шарпаш ял патәнчи тыра типетмелли йетемне

сүтнә сәрте ёсленә. Карнис хәми хушәлса кайнипе вәл 1,8 метр сүлләшәнчен үкнә, аманнә, аяк пәрчине хушнә, пуҗ мими кисреннә.

Кам айәплә-ха кунта? Хушалахра ёс хәрушсәрләхәшән ответлә сын Н.В. Кириллов пулса тәрәтә. Җак ёсченче те вәла хәрушләхсәр ёс услөвийёсем туса пама тивәс пулнә, йөркелүпе технологи документация хәтәрлемен. Кунта туса ирттермелли ёсчен планә, ёсчене епле туса ирттерессе, пәр ёс хысҗан хәшне туса ирттерессе, сүлте ёсленә чухне хәйсене мәнле тытасси кәрәсҗә.

Җапла вара Н.В. Кириллов ёс хәрушсәрләхән йөркисене пәнә май сын йывәр аманнә. Кунта РФ Уголовнай Кодексан 143-меш статийн 1-меш пайёпе пәнә преступление туни паләрәтә.

Җапла вара Н.В. Кириллов теләшле 2009 сұлхи апрелен 1-мешәнче уголовнай ёс пуҗарма тиврә.

С. КОШКИН, РФ Прокуратури сүмәнчи Чаваш Республикнчи следстви комитетен следстви управленийен Етәрнери районсем хушшинчи следстви пайен аслә следователә, 3-меш класлә юрист.

Районан паллә сыннисем

Ял синче сүтаттар пирен җәлтәр

Сәвә сьрма юратакан сыннан чунәнче яланах илемлә хушаланат. Сәвәс таҗта чун-чәре инҗәшәнче ыртакан таса илемләхе упрат. Кашни поэтән кәмәла ирәккән сунатланма пулшакан асамлә вай, хушәшлә сәмак савранәшәнче рифма суратма пултарни, пуян сәнарләх упранат. Акә сенкер тупере яранса ишекен мамәк пек пәлтәсем, чечекрен чечек сине вәсәкен чөчен сунатсемлә ләпәс-ләпәс ләпәш, сүмәр хысҗан каранса авәннә асамат кәперә те, каҗхи тупене сырса илнә вайә карти те – тата ытти те пәр ытамра сәвәс чунәнче.

Җип сапнә пек туп-түрә, ситмәл те җичә йәмраллә, янкәр саслә Атапай урамә. Җак ялта, җак урамра суралса үснә пирен җәлтәр Юрий Ильич Ковалев.

Кам-ха вәл? Юрий Ильич Ковалев пирен районти Атапай яләнче 1960 сұлхи ноябрән 27-мешәнче суралнә. Атапайри тата Муркашри вәтам шулта пәлү илнә. И.Н. Ульянов ячәллә Чаваш патшаләх университетне пәтәрнә хысҗан пәтәм Союзри релестроенин наукапа сунат филиаләнче 5 сұл инженер-конструктор пулса ёсленә, сәнә йышши электроаппаратура хәтәрәсем шу хәшләса кәларнә.

Пәр хушә Шупашкарти строительство материаләсен заводәнче вай хунә. Ёсри пултарулахне кура апа респуубликари строительство материаләсен «Чавашагропромстрой» комбиначән тәп механикә пулма уйәрса лартаҗсә. Комбинатән строительство материаләсен туса кәларакан 11 завод пулнә. Вәсенче сәр-сәр сын ёсленә. 1990 сұлсенче, сәршывра реформәсем пурнәҗа кәртме тытәнсан, пурне те хуннә. Вәсенче ёсҗәкәнсен, вәл шутра Юрий Ковалевән та, трестран тухса кайма тивнә. Совет влаҗән ырләхәпе вәренсе сын пулнәскер,

сәнә улшәнусен тапхәрәнче патшаләха кирлә мар пулса тәнә. Вара пурнәҗне сугу-илүпе сьхантарма тивнә. Пурнәҗне савнашакл ёсҗе майлаштарса ситерсе пыма тәрәшәтә. Хәйән тәван Атапай яләнчи сурт-йөрне, сәрне сөмийе пәкса тәрәсҗә.

Унән пултарулахә тәрлә енлә. Вәтам шулта вәреннә сүлсенче вәл спортпа туслә пулнә. Йывәр атлетика спортне хутшәнса СССР спорт мастерән кандидатән нормативне пурнәҗланә, штанга сәклес енәпе виҗә хутчен Чаваш Республикн чемпионә пулса тәнә. Хальхи вәхәтра та унән кире пуқанне алла илмәсәр пәр кун та иртмәст.

Юрий Ковалев, профессителәшле литератураран пачах аярка тәрәтә пулин те, сәвәсем сьрма аста, чавашла та, ыраҗла та шәрҗәләрәтә. Ятарласа та, пичәтленес тесе те мар. Вәйлә, сирәп, чән-чән арсын поэзире вара ачаш чунлә. «Сәвә йөркисем хәйсәмех пуҗа киләсҗә. Манса каяс мар тесе вәсенә хәвәртрах хут сине сьрса хуратәп», – тесе пәлтәрер пире вәл.

Унән нумай сәввисем «Ал-тәр сәлтәр» кану хаҗатәнче, районти «Сәнтәрү ялавә», республикари «Тантәш», «Хыпар» хаҗатсенче кун сүти курнә.

Пултарулахне вәл суралнә

кунсене халалланә сәвәсенчен пуҗланә. Хәйән сәввисенче вәл чавашсен авалтан пыракан йәли-йөркисем синчен, тасаләхпа тирпейләх, типтерләхе илемләх синчен аса илтерет. Этем сән-сәпатпа кәна мар, чунпа та илемлә пулмалли синчен хушәшә ярат. Чаваш сыннин кил-сурт таврашә те, урам хушши те таса пулмалли синчен калат.

Юрий Ковалев пултарулахәнче тәван тавраләх синчен сьрнә сәвәсем пысәк ыраҗан йышәнаҗсә. Вәсем – «Манән тавраләх», «Тәван яләм Атапай», «Киле тавранни», «Хәмәр ял». Юрий Ильич хәйән тәван ялне таса та илемлә курашән тәрәшәтә, сәввисенче те тәван ял сыннисенчен савна ыйтат. Этем Тәван сәр-шывне юраттәр тет.

Унән сәввисемпе Ю. Жуков, В. Александров, В. Ильдяков, В. Романов композиторсем юрәсә хывнә. Сәв юрәсене Шупашкарти Ю. Васильев ертсе пыракан Чаваш патшаләх юрәла ташә, «Шуракаш», «Екрем» юрәла ташә халәх ансамбләнсен репертуарне те кәртнә. Чавашрадиопа та итлеме пулат унән сәввисене. Нумаях пулмасть «Поэзи сәл куҗә» радиокаларәмра та унән сәввисем янәрәсҗә.

Ыраҗла сьрнә сәвәсене те асәнса хәварас килет. Вәсем – «Осень жизни», «Край родной», «Жене», «Дочке Ирине» тата ыттисем те. Ю. Ковалевән сәввисемпе сьрнә юррисем халәх хушшинче сарәлсах пычләр, кәнеке хысҗан кәнеке тухаса шансах тәрәтпәр, мәншән тесен унән сәввисене вуланәсәмән вулас килет. **Җак кунсене унән «Асамлә ыраҗансем» пәрремәш кәнеки пичәтленес тухрә. Кәнеке презентацилессе апрелен 30-мешәнче Атапай шуләнче 14.00 сөхтәре пуҗланат. Хапәл туса кәтәтпәр.**

О. САДОВНИКОВА, Атапай шулә.

Культура хыпарәсем

Кунта кичем мар

Кашмаши ял библиотекинче тәтәшәк тәрлә мероприятисем, конкурссем, вайәсем ирттерәсҗә. Ольга Алексеевна Семенова библиотекарь вәсенә пите интереслә, хәйне евәрлә ирттерет. Акә апрелен 9-мешәнче «Устами младенца» вайә ирттерчәс. Җак вайә сәр ёсченән сүлтәлкән халалласа иртрә. Унта Алжировсен, Зайцевсен, Суриковсен, Трофимовсен сөмийсем хутшәнчәс. Вайә икә пайран тәчә. Пәрремәш пайәнче ачасене суйласа илнә сәмаха асәнмасәл

амәшәсене сәмаха каласа әнлантармалла пулчә. Иккәмәш пайәнче амәшәсем, тәрлә хусканусем туса, сәмаха каламасәр әнлантарчәс. Вайә ачасене анча мар, амәшәсене те киләшрә.

Вәсәнче Ольга Алексеевна сөмийсене салламласа парнесем те пачә, чей ёсҗерсе хәналарә.

Сергей СУРИКОВ, Кашмаш шуләнче 2-меш класлә вәренекә.

Пушар хәрушләхә шухәшлаттармаллах

Вәрәран юлатә, вут-кәвар вара пәтәмпех пәтерет тесе ахальтен каламан халәхра. Чәннипех те пушар вәл ял сыннишән пите хәрушә, вуншар сұл тертленсе тунә кил-сурт пәр самантра кәмәрәкә кәл кәна пулса юлма пултаратә. Җакна шута илсех ёнтә малтанхи вәхәтра кашни ял хушалах предприятийәнчех пушар чаҗәсем, кунсәр пуҗне ятарлә пушар чаҗәсем те йөркеленә. Кирек хәш вәхәтра та вәсем инкеке лекнисене пулшәма пултарнә.

Мән куратпәр-ха эпир паян? Районти ял хушалах предприятийёсем пәтсе пынипе пәрлех хушалахсенче малтан йөркеленә пушар чаҗәсем те хавшасах пыраҗсә. Чылай сәрте вәсем ячәшән кәна шултанса тәрәсҗә. Кирлә вәхәтра пулшәма пултарәс-ши вәсем? Ман шутпа сүк.

1972 сұл шәрәх килнәчә. Юнкә ялә суннине эпә нихәсан та манас сүк. Пушар сунтерекенем мән чухлә пұстарәннәчәк ун чухне. Анчах та аран-аран вут-кәвара сәнтәрме пултарчәс. Халә вара кун пек хәрушләх сиксе тухас пулсан...

Вәхәтра Мән Сәнтәрти пушар чаҗә те йөркеллисен шутәнчехчә. Асәннә пушар чаҗән пәлтәрәшә ку таврара пурәнканан

семшән каламасәрах паллә ёнтә. Апла пулин те паянхи кун вәл та ячәшән кәна шултанат. Штатра пушарпа кәрәшәкән боеҗсем пачах сүк. Пушар хураләнче таләкәпе пәртен-пәр водителә кәна ларатә. Мән тума пултартәр җак водителә ыраҗна ситсен пәрпечән? Җак ёсән меләсене пур сын пәлмәст вәт-ха? Ахальтен мар ёнтә малтан ёсә илсен те боеҗсене вәрентнә, хәрушсәрләх правиләсемпе паллаштарнә т. ыт. те.

Пушар чаҗән сурчә 1930-меш сұлсенче тунәскер. Йывәр вәхәтра сәнәрен тума пултарнә җав суртра миҗе сұл хушши ёнтә юсав ёсәсене пурнәҗлама пултараймасҗә. Сұлсәренчех вара районта сәвән чухлә миллион тенкәләх пулрәх сунса кайнә теҗсә. Пушарсемпе кәрәшәс ёс сине сәкән пек пәхсан вара җак миллионсем татах та пысәкрах пулма пултарасҗә.

Камран килет-ха җак йөркәсәрләх? Нишулә пурәнна киле ял сыннисен пушарсене витрәпе кәна сунтермелә пулатә? Пушар тухас пулсан вара кашни минучә шутра вәт-ха. Сыхланакана Турә та сыхлатә тесе ахальтен каламан ёнтә.

П. ВОРОБЬЕВ, депутатсен районти Пухәвән депутатчә.

Кун-сұл

90 сұл тултарчә

Сурхи хәвеллә те ашә санталәк. Мартән 30-мешә. Шәпах җак кун Москакасси яләнче пурәнканан Иония Касьяновна Галкина 90 сұлхи юбилейне паллә тума тулли кәрәке хушшинә хәнасене ыхравләрә.

Кәнтәр иртнә телә хәнасем пуҗтарәнма пуҗларәс. Җавән пекех кинемее «Шуҗәм» пултарулах ушкәнәнчи Елена Миронова, Галина Вастрюкова тата Надежда Кондукторова хут купәсә саламлама килсе ситрәс. Ялти теләхә библиотекән библиотекәрә Оксана Столярова тата Вера Беспалова хәтәрленә сән үкерчәксен стенчә пурин кәмәлне те кайрә.

Хәнасем стенд синчи сән үкерчәксене пәкса Иония кинемее иртнә пурнәҗ пирики каласа пама ыйтрәс. Ирәкәсәр иртнә кун-сүлә куҗ үмне тухса тәчә. Уйрамах вәрҗә вәхәтәнчи йывәр вәхәтсем аса килчә.

Мән Сәнтәр яләнче йышлә хресчен сөмийнче суралнәскерә, ёсрен пәртте хәраман маттур та ёсчен хәре 1940 сұлта Ахмане ял Совечән секретарән ёсне шанса парасҗә. 1943 сұлта вара сар ёсән ыйтавәсене пурнәҗсә ма тытанат. Мән кәна туссе ирттерме тивмен пулә сәмәрәк хәрән. Вәрҗәран хурләлх хыпар килет-и, лашасене вәрҗәна вәхәтра асат-

малла-и, налук пуҗтармалла-и, займсем сьрантармалла-и – пәтәмпех унән тивәсә пулнә. Хәйән амәшә йывәр чирленә пулсан та шанса панә ёсәсене теллә пурнәҗланә. Шел пулин те, йывәр чире пула амәшә вәхәтсәр

не вәрҗә хирәнчен кәтсе илеймест Иония Касьяновна. Вәрҗә хирне кайсан 3-меш кунхинех пуҗне хуратә вәл. Паянхи кунчәнех апа аса илсе пурәнәтә вәл.

Вәхәт иртни сисәнмерә. Каҗ та пулса килчә. Асәнма-

пурнәҗсән уйрәлса кайнә.

1945–1948 сұлсенче каллех ял Совет секретарәнче вай хуратә. 1948 сұлта апа Ахманери ял Совечән председателне сирәплетеҗсә. Ёсәсене кирлә пек йөркелесе ертсе пыма пултарнишән вәл «Хәстар ёсшән» медале илме тивәс пулнә. Кунпа пәрлех тәрләрен юбилей медаләсем те сахал мар. Шел пулин те, хәйән савни-

ләх Оксана Столярова сән үкерчәксем турә. Хәнасем кинемее 100 сұлчен пурәнма сывләх сунса майәпен киләсене саланчәс.

Галина ГОЛУБЕВА, Москакассинчи Культура сурчән директорә, хәраәмсен канашән ертүси.

Сән үкерчәкәре: варринчи – Ю.К. Галкина.

Җамрәксем валли

Патшаләх пулшәвә пирки ан манәр

(Вәсә. Пуҗл. 1-меш стр.)

Җапла вара патшаләх программипе киләшүллән федераллә бюджетран 30 процент, республика бюджетәнчен 10 процент, ыраҗанти бюджетран 30 процент таран сурт-йөр хәкәнчен шултанса паракан социаллә пулшәва илме май пур.

«Пурәнмалли сурт-йөр» теллелә программәпа та сәмрәк сөмийсеме социаллә түлев илме пултарасҗә. Сөмийн сурт-йөр услөвийёсене лайәхлатма җак программәпа черете тәрәсси пирики малтаных ыраҗанти ял тәрәхне пымалла, документсем хәтәрлемелә. Ачасәр сөмийсене социаллә түлев виҗи 35 процентпа танлашлатә, 1 е ытларах ачаллә тулли тата тулли мар сөмийсене – 40 процентпа.

Каламалла, җак субсидисене маларах ипотекә кредитчә илнине те саплаштарма май пур.

Пәлтәрхи сұл пәтәмлетәвәсем япәх мар. «Пурәнмалли сурт-йөр» федераллә программәпа киләшүллән 12 сәмрәк сөмийе пурә 4206,6 пин тенкәләх субсиди илнә. «2002–2015 сұлсенче сәмрәк сөмийсене сурт-йөр ыйтавәсене татса пама пулшәсә» республика программә 718,7 пин тенкәләх пулшәшә сәмрәксене. «2012 сұлчән яла социаллә аталантарасси» программәпа кәнә 6 сәмрәк

специалист пурә 4165, 19 пин тенкәләх социаллә түлев илнә.

Каламалла, «2002–2015 сұлсенче сәмрәк сөмийсене сурт-йөр ыйтавәсене татса пама пулшәсә» республика программипе киләшүллән кәшәли пәрремәш кварталта учәтра тәракан районти 2 сөмийе 507600 тенкәләх социаллә түлеве тивәсрәс ёнтә. Хальхи вәхәтра сурт-йөр сәвәракансемшән ку пите пысәк пулшә.

Банксем тата районти «Моргаушская» МСО апахан пулшәма хәтәр. Акә «Моргаушская» МСО тунә хваттерсем те сәмрәксөмийн ытла хәкәл пулмәс. Сәмахран, Москакассинчи 36 хваттерлә суртра пәр тәваткал метр хәкә 20,5 пин тенкәле танлашлатә. Хәвәрах куратәр, йүнә хак. Ку вәл шәпах сүлрәх илсе кәтартнә программәсемпе ёсәленәрен пулса пыратә те. Сәвәнпа та сурт-йөр услөвийёсене лайәхлатас текен сәмрәк сөмийсен, специалистсен ыраҗанти ял тәрәхән администрацине пәр тәхтамасәр пырса черете тәмалла. Патшаләх паракан пулшәсөмийе уә курмалла.

В. АНИКИНА, Н. ГРАЧЕВА, район администрацийән капиталлә строительство, архитектура тата пурәнмалли сурт-йөрне коммуналлә хушалах управленийән специалисчәсем.